

Таццяна Старасценка, Вікторыя Габрусевіч

Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя М. Танка

ДЫЯЛАГІЧНЫЯ МАРКЁРЫ Ў ПУБЛІЦЫСТЫЦЫ ЯНКІ СІПАКОВА

На сёння асабліваю актуальнасць набывае дыкурсны падыход да разгляду тэксту, пры якім улічваецца рэцэптыўная «інтэнцыя быць пачутым» [4, с. 65]. Устаноўка на дыялог з патэнцыйным сумоўцам пра-дугледжвае не толькі аўтарскі пошук адметных моўных сродкаў, але і

пэўную іх інтэрпрэтацыю. Задачай даследчыка становіцца выяўленне прэзентацыі аўтарскіх інтэнцый, бо важна правільна акрэсліць канкрэтныя моўныя факты – маркеры дыялагічных узаемаадносін паміж адрасантам і адрасатам. Як справядліва заўважае Т. Ф. Пляханавы, «і лінгвістыка тэксту, і стылістыка пашыраюць межы тэксту» [2, с. 18]. Такое пашырэнне ўлічвае П. П. Жаўняровіч у манаграфіі «Публіцыстычны дыскурс Уладзіміра Караткевіча» [1].

Мэтай гэтага артыкула з’яўляецца характарыстыка тых моўных сродкаў дарожнага нарыса «Ціхая Акіянія» Янкі Сіпакова, якія садзейнічаюць усталяванню кантакту паміж аўтарам і чытачом.

Дыялагічнасць дыскурсу пацвярджаецца наяўнасцю дэяктычных сродкаў маркіроўкі суб’екта і адрасата. Сярод такіх сродкаў найбольшае ўздзеянне аказваюць займеннікі *нашы, наша, мы, ты*:

Чалавечы жыццё, нашы звычкі і ўяўленні, нашы лёгкія ўзлёт і цяжкія падзенні – усё гэта адносна. Шкада, што наша сэрца – маленькая, працавітая і такая чуллiвая птушка – штодзень б’ецца між адноснай радасцю і засмучэннем. І якія толькі ўмоўнасці не прымушаюць яго паслухмяна склацаць крыльцы і ўстрыможана прыслухоўвацца – што там робіцца! Мы прывыкаем да нейкай стабільнасці, і кожнае, нават нязначнае, змяшчэнне жыццёвага калейдаскопа насцярожвае («Навела дзясятая»); Мы жывём сярод садоў, механічна адшчыкваем вішню ці сліву і кідаем яе ў рот; абьякава, не заўважаючы, глядзім на спелы празрысты яблык, у якім, нібы ў расіне, адбіваецца сонца. Цяпер сады побач з табою, і ты не заўважаеш гэтага. Але варта толькі ад’ехацца, як ты засумуеш на іх («Навела дзясятая»).

Словы-дэяктыкі *нашы, наша, мы* – паказчыкі суб’екта дыскурсу – у адрозненне ад мастацкага тэксту, не выяўляюць стылізацыі, а рэалізуюць адкрытую пазіцыю стваральніка тэксту. *Мы* – гэта і я, публіцыст, і ты, чытач. Больш выразны кантакт наладжваецца пры ўжыванні слова-дэяктыка *ты* – паказчыка адрасата дыскурсу. Апрача гэтых моўных сродкаў, Я. Сіпакоў звяртаецца да індывідуальна-аўтарскіх вобразаў. Дзякуючы адухаўленню сэрца ўспрымаецца як надзвычай чуллiвая жывая істота. Параўнанне, выражанае развітым прыдаткам, і метафары ўзмацняюць эмацыянальнае ўздзеянне на чытача, які разам з пісьменнікам пафіласофску асэнсоўвае жыццё. Антытэзы *лёгкія ўзлёт – цяжкія падзенні, адносна радасць – засмучэнне* адлюстроўваюць спрадвечны закон адзінства і барацьбы супрацьлегласцей. І чытач выразна ўяўляе, што радасць – суб’ектыўнае адчуванне (гэта пацвярджае прыметнік *адносна*), як і засмучэнне (яно можа ўзнікаць нават ад звычайных умоўнасцей).

Адзін з важных сродкаў выражэння суб’ектыўнай мадальнасці, які кваліфікуе інфармацыю з аўтарскіх пазіцый, – персуазыўнасць:

Акiян дыхае ціха, раўнамерна – ён засынае. Хвалі ўздымаюцца і апускаюцца, як грудзі казачнага волата. Здаецца, нават адчуваеш яго дыханне («Навела чацвёртая»); Здавалася, што першымі заўсёды засыналі крокі. А потым ужо – людзі... («Навела дзясятая»); Мусіць, якраз так дзівіліся мае аднавяскоўцы, калі хто-небудзь з вёскі, працаваўшы ў Петраградзе, прывозіў адтуль новыя боты, белую крамную сарочку і незнаёмыя дзіўныя словы – “мол”, “ежели”, “совсем” («Навела дзясятая»).

Лексемы *здаецца, здавалася, мусіць* – паказчыкі функцыі ілакутыўнага акта – эквівалентныя выразу “я мяркую, што”. Праз ужыванне пабочных слоў аўтар не навязвае чытачу катэгарычна свайго пункту гледжання, а, наадварот, выказвае сумнеў, запрашаючы такім чынам да дыялогу, да сумеснага назірання і адпаведных высноў.

У нарысе «Ціхая Акіянія» Я. Сіпакоў часта выкарыстоўвае прыём увасаблення, калі неадушаўленыя аб’екты ўспрымаюцца як асобы:

І кветкі... Іх Уладзівасток прадае амаль на кожным рагу. Кветкі ён звязвае ў снапы і носіць іх на каромыслах... Як у нас носяць ваду. За кветкамі ва Уладзівастоку стаяць даўжэзныя чэргі... Кветкі ў руках Уладзівастока – гэта сімвал спрадвечнай ростані і сустрэч. Забярэце іх – і ён адразу ж засумуе, углядаючыся ў зашэрхлую далячыню Ціхага акіяна («Навела другая»); Паціху накрэктаюць караблі. Тыя, над якімі нахіліліся краны, загрузаючы апошнія тоны, крэчучуць незадаволенна. Іншыя, што толькі-толькі вызваліліся ад грузу, крэчучуць з асалодаю, нібы стомлены чалавек («Навела пятая»); А над бухтаю, нібы над круглым сталом, мірна, па-суседску размаўляюць разнамоўныя сцягі («Навела пятая»); Кожны незнаёмы горад, дзе ты доўга жывеш, як чалавек, разумее твой маленечкі сум. Разумее і стараецца хоць чым памагчы табе: ён шукае тваіх землякоў, з якімі ты можаш успомніць знаёмыя вуліцы, зялёныя вёскі, грыбныя лясы... («Навела сёмая»); На адным з прыпынкаў аўтобус, які спяшаўся на мыс Святой Анны, неяк адразу ж навесялеў – у яго набілася паўнютка піянераў («Навела дзясятая»).

Выкарыстаны прыём увасаблення набліжае апісваемыя аб’екты да чытача: яны ўспрымаюцца як знаёмыя, сябры, здольныя бачыць, чуць, суперажываць.

Трапеічныя сродкі, ужытыя Я. Сіпаковым у дарожным нарысе, таксама ствараюць адметны дыялог з чытачом. Мастацкая публіцыстыка набывае выразныя рысы мастацкага твора, асноўная функцыя якога эстэтычная. Для публіцыстыкі самае галоўнае – уздзеянне. Пісьменніку

ўдалося спалучыць дзве гэтыя функцыі, што з'яўляецца спецыфікай яго стылю і прыцягвае ўвагу да функцыянавання публіцыстычнага слова. Я. Сіпакоў нечаканы ў перадачы асабістага ўражання, ён быццам запрашае свайго чытача творча і арыгінальна асэнсаваць прадмет, з'яву, дзеянне. У выніку ўяўны сумоўца ўзбагачае свой унутраны свет:

Здавалася, увесь Амурскі заліў, нібы расплаўленае золата, нехта пералівае ў бухту Залаты Рог. Золата пеніцца. Кроплі – шматлікія электрычныя агні – абселяюць бухту з усіх бакоў. І ў кожнай кроплі – асветленым акне – свае клопаты: у адной – сяброўская вячэра, у другой – ростань перад адыходам гаспадара ў мора, у трэцяй – сарамлівы пачатак кахання («Навела другая»); Вада, што зрываецца з вёсел, бубніць, як на лопухах дождж, па лісцях лотасніку – вялікіх, круглых, хоць ты пячы хлеб на іх; кожная кропля разбіваецца на мноства маленькіх, і ўсе гэтыя пацёркі доўга катаюцца па прожылках лісцяў – як жывое срэбра на шурпатай далоні («Навела сёмая»); На вялікіх дарогах і на ледзь пратапаных сцяжынках, у мяккіх промнях восені трапечуць маленькія ветразі – белыя фартушкі ішкольніц. У гэты дзень весялее школа, якая пахне яшчэ летам, канікуламі, рамонтам... Яна становіцца падобная на чысты звонкі букет кветак («Навела дзявятая»).

Як відаць з прыведзеных прыкладаў, асноўнымі дыялагічнымі маркёрамі публіцыстыкі Я. Сіпакова з'яўляюцца словы-дэйктыкі, сродкі персуазыўнасці і трапеічнасці. Яны індывідуалізуюць стыль публіцыста, ствараючы адметную сутворчасць з чытачом.

Літаратура

1. Жаўняровіч, П.П. Публіцыстычны дыскурс Уладзіміра Караткевіча / П.П. Жаўняровіч; навук. рэд. В.І. Іўчанкаў. – Мінск: РІВШ, 2011. – 244 с.
2. Плеханова, Т.Ф. Стилистика и дискурс-анализ художественного текста / Т.Ф. Плеханова // Постклассическая стилистика и дискурсивный анализ текста: материалы межвузовского круглого стола (кафедра стилистики английского языка), 11 декабря 2008г. (МГЛУ; редкол.: С.Е. Кунцевич (отв. ред.) и др.). – Минск, 2010. – Вып.2. – С. 17–22.
3. Сіпакоў, Я. Пяць струн: Кніга настройў / Я. Сіпакоў. – Мінск: Юнацтва, 1984. – С. 26–82.
4. Тюпа, В.И. Новая риторика как учение о коммуникативном событии / В.И. Тюпа // Дискурс: коммуникативные стратегии культуры и образования. – 1998. – № 7. – С. 64–67.